

ملاحظات توانمندسازی نوجوانان در حوزه مفاهیم مرتبط با بلوغ از منظر آموزه‌های دینی و فرهنگی

مهديه طهرانی مقدم^۱، امین شاکرمی^۲، عطاله پورعباسی^{۳*}

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۹/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۱۰

چکیده

زمینه و هدف: دوران بلوغ در نوجوانان با تغییرات جسمی، روانی و خلقی بسیاری همراه است و عدم آمادگی و کسب اطلاعات لازم در هر دو جنس، گاهی سبب سردرگمی و ایجاد انواع بحران‌ها در نوجوانان می‌شود. از طرفی، خلاء تحقیقاتی در این زمینه، تولید محتوای آموزشی جامع و ارائه اثربخش این آموزش برای نوجوانان را ضروری می‌سازد. مطالعه حاضر در صدد بررسی ابعاد مختلف تولید و ارائه محتوای آموزشی بلوغ با تکیه بر آموزه‌های دینی و فرهنگی کشورمان است.

روش بررسی: در این مطالعه که با روش تحلیلی - کتابخانه‌ای انجام شده، از کتب و مقالات حوزه روانشناسی با موضوع بهداشت فیزیکی و روانی مسائل نوجوانی و نیز کتب روایی، احکام و منابع دینی و فرهنگی موجود در زمینه بلوغ استفاده شده است. در این پژوهش همه موارد اخلاقی رعایت شده است؛ علاوه بر این نویسندگان مقاله هیچ گونه تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: پس از بررسی متون مورد استفاده، یافته‌ها نشان داد؛ تدوین محتوا و آموزش مسائل نوجوانی در سه سطح آگاهی بخشی، نهادینه‌سازی باور و بینش و بایدها و نبایدهای رفتاری مفید بوده و توجه به راهکارهایی برای توانمندسازی نوجوانان در این حوزه از جمله شروع آموزش، آموزش دهنده و نوع محتوا کمک کننده است. نتیجه‌گیری: برای تدوین محتوای آموزشی چند بعدی و همه جانبه مسائل نوجوانی، بهره‌مندی از آموزه‌های دینی و فرهنگی ضروری به نظر می‌رسد.

کلمات کلیدی: بلوغ، نوجوانی، آموزه‌های دینی - فرهنگی

مقدمه

حتی می‌توان شرایط زیستی یکسان انسان‌ها را در بستر جوامع متنوع، متفاوت مشاهده کرد که نشان دهنده منشأ فرهنگی و تاثیر از شرایط مادی و فرهنگی جامعه است. تحقیقات نشان دهنده

با وجود شباهت در ویژگی‌های انسان‌ها، نمی‌توان تفاوت‌های بین انسان‌ها از لحاظ رفتار، ارزش و باور آنان را نادیده گرفت.

۱. کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران
تلفن: ۰۹۱۲۳۵۹۶۹۸۸ ایمیل: Mahdie.tehrani93@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. aminshakarami69@yahoo.com

*۳. نویسنده مسئول، دکترای تخصصی علوم اعصاب، مرکز تحقیقات غدد و متابولیسم، پژوهشکده علوم بالینی غدد و متابولیسم، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
تلفن: ۸۸۱۲۶۳۹۶ (۰۲۱) ایمیل: atapoura@gmail.com

بالغ و سالمندان وجود ندارد.

مسائل مطرح شده در دوران بلوغ، متعدد و متنوع و گاهی به شکل معما نمود می‌کنند؛ بعضی از نوجوانان با آن سازگاری می‌یابند، بعضی دیگر گیج و آشفته می‌شوند و گروهی دیگر به این مسائل بی‌توجهی می‌کنند (۸). بدون آموزش و آمادگی قبلی، دختران با وقوع قاعدگی و پسران با وقوع احتلام، دچار آشفتگی و افسردگی می‌شوند و گاهی سوالات فراوان بدون پاسخی برای این نوجوانان پیش می‌آید (۹). از طرفی تابوهای فرهنگی جامعه که اجازه واکاوی و آموزش صحیح مسائل مربوط به نوجوانی را نمی‌دهند و ملاحظات بومی و بستر فرهنگی عمدتاً برگرفته از آموزه‌های دینی، و الگوهای غیر قابل پیاده‌سازی آموزش‌های جنسیتی سایر کشورها، لازم است تا محتوای آموزش‌های جنسیتی و مرتبط با بلوغ، از دیدگاه آموزه‌های فرهنگی و دینی بازتعریف و به عنوان الگوی حاکم بر آموزش نوجوانان در کشور مورد توجه قرار گرفته شود. با توجه به محتوای غنی و قابل استفاده در متون دینی و تدوین آنها و توجه عمیق به مبانی دینی و انطباق نتایج پیشرفت‌های علمی با موازین اسلامی، زمینه برای آموزش نوجوانان قابل انجام است (۱۰) و با توجه به عدم وجود الگوی منطبق بر ملاحظات بومی، دینی و فرهنگی، تدوین برنامه منطبق بر شرایط مذکور، ضروری به نظر می‌رسد. از این جهت مولفان در این مقاله بر آن شدند تا الزامات آموزش‌های مرتبط با بلوغ و مسائل نوجوانان را از دیدگاه آموزه‌های دینی و فرهنگی مورد بررسی قرار دهند.

روش بررسی

در پژوهش حاضر با روش تحلیلی - کتابخانه‌ای، از کتب و مقالات حوزه روانشناسی با موضوع بهداشت فیزیکی و روانی مسائل نوجوانی و همچنین کتب روایی، احکام و منابع دینی و فرهنگی موجود در زمینه بلوغ استفاده شده است. به منظور استخراج مقالات مرتبط از پایگاه استنادی نورمگز و با

همکاری تنگاتنگ وراثت و محیط در ایجاد رفتارهای زیستی و فرهنگی انسان است (۱). پدیده بلوغ نیز با وجود نقش آفرینی در مراحل رشد زیستی، به دلیل تاثیر فرهنگ، در جوامع گوناگون به شکل متنوع با آن برخورد می‌شود (۲). لذا به نظر می‌رسد مطالعه و آموزش در مورد مسائل نوجوانی بهتر است در بستر فرهنگی و دینی هر جامعه صورت پذیرد.

از نظرگاه متخصصین روانشناسی و علوم تربیتی، دوره نوجوانی دارای حساسیت و اهمیت فراوانی است که آنجا که می‌توان به این دوره به شکل دوره بحرانی نگاه کرد (۳). هم‌چنین این دوران را از نظر مراحل رشد، تحول و توسعه‌ی فردی، اجتماعی، قابل توجه و عواقب آن برای سلامت آینده و تندرستی بسیار فراگیر در نظر گرفته می‌شود (۴). از ویژگی‌های دوران بلوغ می‌توان به کشف هویت، کسب استقلال و انکار وابستگی‌های دوران کودکی و عدم ثبات وضعیت روانی اشاره کرد که گاهی سبب مشکلات رفتاری می‌شود (۳). بلوغ را می‌توان رسیدگی و پختگی و دوره انتقال از کودکی به بزرگسالی - با تحول جسمی - در نظر گرفت که با تحولات هورمونی، فیزیکی و روانی نیز همراه است (۵ و ۶).

از دیدگاه آموزه‌های دینی و فرهنگی، جایگاه بلوغ در قرآن و احادیث، به شکل مستقیم بجز برخی از نشانه‌های آن همانند قاعدگی، احتلام، حیض، سن بیان نشده است. صاحب جواهر می‌گوید: «بلوغ کمال طبیعی انسان است. با بلوغ، نسل آدمی حفظ می‌شود و عقل قوت می‌یابد. این حالت، گذر از دوران طفولیت به مرز کمال و رسیدن به رتبه زنان و مردان است» (۷). در آموزه‌های دینی، وظایف تعریف شده برای دوره نوجوانی مشخص نشده است، بلکه در ادبیات دینی، دوره‌های زندگی به دو برهه «غیر مکلف» و «مکلف» تقسیم شده است. بلوغ نه به عنوان دوره میان کودکی و بزرگسالی بلکه به معنای ورود فرد از حالت وابستگی و بی‌مسئولیتی، به عرصه تکلیف تعریف می‌شود. لذا از بابت تکالیف شرعی، تفاوتی میان نوجوان تازه

ملاحظات توانمندسازی نوجوانان در حوزه مفاهیم مرتبط با بلوغ ف...

کلیدواژه‌های بلوغ و نوجوان و دسترسی به روایات مرتبط نیز از نرم افزار جامع الاحادیث محصول مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی استفاده شد. فرضیه مقاله این است که با واکاوی منابع دینی و فرهنگی مرتبط با مسائل نوجوانی و بلوغ، می‌توان به الزاماتی از آموزه‌های دینی و فرهنگی موثر در آموزش بلوغ دست یافت که این خود در زمینه ارائه آموزش چند بعدی و جامع به نوجوانان کمک کننده است. طی اجرای این پژوهش همه مسائل اخلاقی رعایت شده است.

یافته‌ها

با بررسی متون مرتبط با حوزه مورد مطالعه، به نظر می‌رسد مسائل مربوط به آموزش بلوغ برگرفته از آموزه‌های دینی و فرهنگی، در سه سطح قابل طبقه‌بندی می‌باشد. این سطوح شامل آگاهی بخشی، نهادینه‌سازی باورها و نیاپدهای رفتاری است. ابتدا اصطلاحات به کار رفته در حوزه آموزش بلوغ تبیین و در قسمت بعد راهکارهای آموزشی دینی و فرهنگی در زمینه آموزش بلوغ به شکل کاربردی بررسی خواهد شد.

آگاهی بخشی

آگاهی بخشی منجر به ارتقای دانش فرد در زمینه مسائل بلوغ شده و در خصوص آن، به سوالاتی باید پاسخ داده شود؛ از جمله چه آموزشی و در چه زمانی، توسط چه کسی، با چه ترتیبی و در مورد چه مسائلی باید به فرد داده شود؟ آگاهی بخشی مرتبط با بلوغ به دو گروه عمده قابل طبقه‌بندی است: آگاهی بخشی در خصوص نقش‌های جنسیتی، ویژگی‌های آناتومیک و فیزیولوژیک و عظمت این پدیده و آگاهی بخشی در خصوص وظایف و مسئولیت‌ها. در ادامه، برای تبیین بهتر مسئله آگاهی بخشی، دو نکته پرداختن به مفهوم مسئولیت در قبال بلوغ و چگونگی آگاهی بخشی در مسائل بلوغ بحث می‌شود.

۱. تبیین مسئولیت در قبال بلوغ

بلوغ زمان تحقق آمادگی پذیرش مسئولیت در زندگی فردی و اجتماعی به شمار می‌رود. مکلف از نظر ادیان الهی، خاصه اسلام، کسی است که با داشتن حقوق و وظایف و تکالیف، موظف شدن به انجام وظایفی است (۱۱). در واقع بلوغ عقلی به عنوان معیار رشد عقلی، درک اوامر و نواهی دین را برای مسئولیت‌پذیری کودکان و نوجوانان مورد توجه قرار می‌دهد (۱۲). به عنوان نمونه، در قرآن اشاره شده است که حق تصرف و استیفا برای کودکان در صورت رشد عقلی و آمادگی برای نکاح و تشخیص مصالح، در نظر گرفته می‌شود (۱۳). این موضوع در باب بلوغ مالی و زمان تصرف بر اموال و منوط به مسئله بلوغ نکاح و ایناس^۱ بیان شده است (۱۴). در نتیجه در آموزش بلوغ، علاوه بر تغییرات این دوران، باید در مورد مسئولیت‌های حاصل از بلوغ نیز آموزش داد. از دیگر مواردی که در محتوای آگاهی بخشی در حوزه بلوغ ذکر می‌شود؛ تأکید بر غریزی بودن میل جنسی و استفاده از ابزار توجه دادن به پدیده‌های جاری در طبیعت برای ورود به این آموزش‌ها، مسائلی از قبیل توجه دادن به عظمت خلقت خداوند در مقوله بلوغ به عنوان یکی از آیات الهی، توجه دادن به ضرورت میل جنسی در هدف نهایی آفرینش به جای برخورد اولیه با هیجانات و آگاه‌سازی غیرمستقیم پیش از درک هیجانات؛ به عنوان مثال بهره‌مندی از فرصت‌های طبیعی برای آموزش‌های جنسی خصوصاً با تکیه بر زاد ولد حیوانات و تکثیر گیاهان، می‌تواند برای مریبان کمک کننده باشد.

۲. راهکارهای آگاهی بخشی منبعث از آموزه‌های دینی و فرهنگی

توجه به اصل آموزش تدریجی، در گروه‌های کوچک و متناسب با سن مخاطب به جای آموزش دفعی، در قالب گروه‌های بزرگ و ارائه حجم اطلاعات ضروریست. در ادبیات معارفی، دوره‌های

۱. به معنای انس گرفتن، مهربانی و نرم خویی (دانشنامه علوم اسلامی) در اینجا به معنی مشهود بودن کمال عقلی می‌باشد.

نوعی با این باورها عجین و این باورها را تقویت کند. در ادامه هرکدام از موارد بالا را جداگانه توضیح و شرح می‌دهیم.

۱. احساس عزت نفس

برای استفاده از حداکثر ظرفیت ذهنی و توانمندی‌های بالقوه، نوجوانان باید از نگرشی مثبت نسبت به خود و محیط اطراف و انگیزه‌ای غنی، برای تلاش برخوردار شوند. سودمندی احساس خودارزشمندی و عزت نفس، به شکل پیشرفت تحصیلی و کارآمدی بیشتر، یادگیری موثر، برقراری روابط سودبخش، استفاده بیشتر از فرصت‌ها، تولید و خودکفایی و دید بهتر نسبت به زندگی، نشان داده می‌شود، به همین خاطر تقویت عزت نفس از اهمیت فراوانی برخوردار است (۱۹ و ۲۰). بر اساس آموزه‌های دینی احساس عزت و کرامت نفس، در پیشگیری از ورطه‌های خطرناک موثر است. راهکارهای تقویت عزت نفس، عبارتست از: کمک به خودشناسی بهتر و دقیق‌تر نوجوان از خود و ایجاد تصویری صحیح از ویژگی‌های جسمانی و روانی، حمایت از نوجوان و پشتیبانی معقول از وی و احترام متقابل و پذیرش نوجوان به عنوان فردی آزادمنش و مکلف (۲۱).

۲. حیا

حیا در برابری شرمی، عبارت است از حالت و خویی نفسانی در انسان که مانع ارتکاب اعمال زشت می‌شود. حیا در رأس *نُه خُلقِ نیکِ دیگر*، یکی از «مکارم اخلاق» معرفی شده است (۲۲). آموزش‌های بلوغ در صورتی که ملاحظات ویژه‌ای در آن نباشد می‌تواند چالش‌هایی را در مقوله حیا ایجاد نماید. استفاد از فضای جدی و در عین حال صمیمی به جای فضای شوخی و مزاح در آموزش، استفاده از اصطلاحات جایگزین به جای اصطلاحات حساس (اندام جنسی / آلت تناسلی، صفات جنسیتی / صفات جنسی، ...)، استفاده از مرئیان همجنس و آموزش در گروه‌های کوچک‌تر به جای گروه‌های بزرگ از جمله ملاحظات است که اگر در روند آموزش بلوغ به آنها توجه نشود،

تربیت کودک به سه دوره حدود هفت ساله با اقتصانات خاص خود تقسیم می‌شود. در دوره اول، روش آگاهی بخشی به صورت غیرفعال و در حد پاسخ دادن به سوالات احتمالی و کنجکاوانه کودک است. بهترین زمان برای آگاهی بخشی فعالانه، چه در مورد کلیات و چه در زمینه وظایف و مسئولیت‌های فرد بالغ، هفت سال دوم است، یعنی از حدود ۸ سالگی تا ۱۴ سالگی، البته برخی روانشناسان معتقدند تا ۱۲ سالگی که سن اختفای جنسی است، برنامه‌های آموزشی متناسب با این شرایط باید طراحی شود (۱۵ و ۱۶).

چه کسی مسئول آموزش مسائل بلوغ است؟

از مهم‌ترین وظایف اولیا، مرئیان و افراد و نهاد‌های مرتبط با کودک، آموزش درجهت از بین بردن زمینه‌های انحراف در کودک است (۱۷). والدین می‌توانند در برخی زمینه‌ها مسئولیت را به نهاد‌های دیگر از جمله مدرسه تفویض کند، البته پاسخگویی در قبال تربیت فرزند همواره بر عهده والدین است. شیوه‌های مختلفی در آموزش‌های بلوغ در پیش گرفته شده است که عبارت است از روش آگاهی‌دهنده با اطلاعات کافی مانند آموزش توسط مادران، استفاده از جزوه آموزشی یا خودآموز و تلقیح اجتماعی یا مقاومت در برابر فشار اجتماعی. به نظر می‌رسد شیوه مناسب‌تر، روش بحث و گفتگو و آموزش والدین از طریق دادن آگاهی‌های کافی متناسب با سن و جنس فرزندان بدون ارائه اطلاعات دروغ و خیالی است (۱۸).

نهادینه‌سازی باور و بینش

آگاهی بخشی در زمینه بلوغ و سلامت جنسی، باید به نهادینه‌سازی باورهای مهمی در نوجوان منجر گردد مهم‌ترین باورها و بینش ناشی از آگاهی بخشی در نوجوانان، عبارت است از: احساس عزت نفس، حیا، ارتقای روح مسئولیت‌پذیری و عظمت خالق. به بیان دیگر، فضای انتقال آموختنی‌ها باید به

می‌تواند چالش‌های جدی در حیطه حیا در میان نوجوانان به همراه داشته باشد.

۳. ارتقای روح مسئولیت‌پذیری

مسئول و متعهد بودن نسبت به اعمال و نتایج آنها، مانند یک بزرگسال عادی، رعایت قوانین، آداب و رسوم و مقیاس‌ها و مجازات در صورت عدم رعایت باید برای نوجوان تبدیل به باور گردد (۲۳). در نظام تعلیم و تربیت اسلامی، مسئولیت به معنای احساس تعهد به اجرای دستورات، قوانین، مقررات، پند و اندرزهای دینی و رعایت هنجارهای اجتماعی می‌باشد که با قوانین و مقررات دینی و عقل سلیم هماهنگ است (۲۴). نظام هستی بر اساس «مسئولیت» شکل گرفته و در واقع این مسئولیت است که به جامعه‌ی بشر روح زندگی می‌دهد. بدین ترتیب فلسفه‌ی آفرینش، پدید آوردن انسان‌های متعهد و مسئول است. از دیدگاه اسلام، آگاهی که بزرگ‌ترین امتیاز انسان است، هنگامی به انسان ارزش می‌دهد که در مسیر مسئولیت قرار بگیرد (۲۵). ابعاد مختلف مسئولیت عبارتست از مسئولیت انسان در برابر خود، خدا، طبیعت و اجتماع. روح مسئولیت‌پذیری در آموزه‌های بلوغ‌ناظر به این مسأله است که تغییرات جسمانی و روانی در انسان در راستای بزرگ شدن و آمادگی برای پذیرش این مسئولیت‌ها است. این مقوله همواره باید از سوی مربیان دخیل در امر آموزش بلوغ مورد توجه قرار گیرد.

۴. عظمت خالق

توجه دادن به عظمت خالق به عنوان یک راهبرد در آموزه‌ها و در ادبیات قرآنی هم ورود دارد. مانند توضیح در مورد شکل‌گیری نطفه، شکل‌گیری اعضا و جوارح و در ادامه تذکر به عظمت خالق (۲۶). در بستر فرهنگی ما که منشاء گرفته از آموزه‌های آسمانی و توحیدی است، ایجاد این باور در نوجوانان، یکی از مهم‌ترین راهکارهای اتخاذ رفتارهای هنجار در این سنین است. چه آن که اتخاذ این رفتارهای هنجار، نتیجه تکامل شناخت انسان از خالق

است که در برخی مکاتب، این ظرفیت شناختی و ارتقای آن به عنوان مبنایی برای تعریف سلامت نیز در نظر گرفته شده است. (۲۷) دوران بلوغ نیز به سبب تکامل دستگاه عصبی، دوران تکامل ظرفیت‌های شناختی و کشف عظمت خالق خواهد بود، مشروط بر آن که آگاهی بخشی در این خصوص صورت پذیرد.

بایدها و نبایدهای رفتاری

ماحصل آگاهی‌بخشی‌ها و باور و بینش‌های ایجاد شده، اتخاذ رفتارهای هنجار منبعت از باورها و بینش‌ها از سوی نوجوان به عنوان فردی مکلف است. ماهیت بایدها و نبایدهای رفتاری در آموزه‌های دینی، نه ترسیم رفتار در همه ابعاد، بلکه تعریف خطوط قرمز و راهکارهای کلی و سپردن کشف مصادیق به خود فرد مکلف و تاکید بر پیشگیری به جای درمان است. مهم‌ترین راهبردهای رفتاری عبارتند از صیانت، حفظ حریم‌ها، کنترل معاشرت‌ها و دوستی‌ها، چارچوب‌های کلی تغذیه و سلامت، که هرکدام از این مفاهیم، در ادامه جداگانه شرح داده می‌شود.

۱. صیانت

از نظر لغت شناسی، "الحصن" به جایی می‌گویند که مانند قلعه و دژ، مقاوم، مستحکم، محافظت شده و غیر قابل نفوذ باشد. مترادف‌های آن عبارتند از حفظ، صیانت، منع، حرز و انواع آن (۲۸). مطمئن‌ترین راه برای مصون‌سازی و صیانت در دوران نوجوانی، حفظ عفت و پاکدامنی و کسب مهارت‌های خودمهارگری (خودکنترلی) جنسی است؛ عفت عبارتست از حاصل شدن صفت و حالتی برای نفس انسانی که از غلبه و حاکمیت شهرت بر انسان جلوگیری می‌کند (۲۹). شاید بتوان این شکل را به حضور آتش در نزدیکی یک کودک ۱ ساله تشبیه کرد که امکان آسیب او وجود دارد. در چنین شرایطی، راهکار مناسب، مدیریت حضور فرد در این محیط کنترل نشده است. (مدیریت به جای جلوگیری).

۲. حفظ حریم‌ها

حریم خصوصی، محدوده‌ای از اعمال و ویژگی‌های غیرآشکار برای عموم هر شخص است که فرد تمایل به افشای آن ندارد. اشخاص هیچ‌گونه ورود و نظارت دیگران بر این فضا را بر نمی‌تابند و نسبت به ورود غیر، واکنش نشان می‌دهند. این حریم‌ها عبارت است از حریم بدن، حریم مکانی، حریم ملکی (۳۰). در آموزه‌های دینی بلوغ به منظور رفتارسازی هنجار توصیه‌های متعددی به حفظ حریم‌ها شده است. از جمله: ورود با اجازه به حریم اشخاص (مانند اتاق خواب افراد خانواده)، حفظ حریم بدن حتی افراد نابالغ و محارم و حفظ آبرو و کتمان اسرار (مطلب مورد توجه مریبان).

۳. کنترل معاشرت و دوستی‌ها

در روانشناسی و علوم رفتاری، نقش گروه همسالان در ایجاد رفتار به روشنی بیان شده است. نوجوانان در گروه دوستی پایبند مقرراتی هستند که پس از خانه و خانواده، موظف هستند تا آنها را رعایت کنند. دلیل این پدیده احساس نوجوان مبنی بر درک بهتر عواطف و احساسات همسالان و حس قدرت و نیروی جدید می‌باشد (۳۱). بر مبنای آموزه‌های دینی نیز، گروه‌های دوستی و همنشین‌ها، تأثیرات به‌سزایی در عادات و رفتار و روحیات انسان دارد. از این منظر به کنترل این همنشینی‌ها و احتراز از همنشینی با افراد فاسد بسیار سفارش شده است (۱۶).

۴. چارچوب کلی تغذیه و سلامت

در توضیح مورد آخر، می‌توان گفت در آموزه‌های دینی، به مقوله تغذیه و نقش آن در سلامت جنسی و بلوغ به طور کلی اشاره شده است. مانند نقش بعضی غذاها یا روزه در کاهش شهوت، زمینه ورزش و سایر رفتارهای سلامت (۳۲ و ۳۳).

کاربرد آموزه‌های دینی و فرهنگی در توانمندسازی نوجوانان در مورد بلوغ

توانمندسازی فقط دادن قدرت و آموزش نیست، بلکه بهبود عملکرد افراد با فراگیری دانش، مهارت و انگیزه است (۳۴). از طرفی یکی از مهمترین راهکارهای اجرایی افزایش مهارت‌های فرزندان در مقابله با مشکلات، ارائه آموزش‌های مبتنی بر نیازهای فرهنگی - اجتماعی و توجه به نیاز آموزشی هر خرده فرهنگ ضروری در جوامع رو به رشد است. نیاز آموزشی، فاصله میان صلاحیت و شایستگی فرد در حال حاضر و سطحی بالاتر از صلاحیت تعریف شده کارایی موثر اوست (۳۵). از راه‌های اثربخشی توانمندسازی، می‌توان به شروع آن قبل از شکل‌گیری گروه‌های همسالان، همراهی با تقویت باورهای اصلی و حضور در محیط آموزشی و استفاده از برنامه آموزشی فراگیر مدار و ترکیبی از حوزه‌های مختلف جسمانی، روانی و دینی می‌باشد.

آموزش در فضای مجازی؛ به شکل محدود و همراه با نظارت از جمله ابزارهای آموزشی است. یادگیری در اجتماعات مجازی دارای عناصری مانند: وابستگی متقابل شفاف و مثبت بین دانش‌آموزان، خودسنجی گروهی منظم، پاسخگویی و مسئولیت انفرادی و استفاده مکرر از مهارت‌های اجتماعی میان فردی خرده گروه‌ها، می‌باشد (۳۶). البته باید به این نکته توجه داشت که کاربرد فضای مجازی در حوزه آموزش مسائل بلوغ کاملاً نیازمند رعایت ملاحظات ویژه از سوی خانواده‌ها و مدارس است.

در نهایت به نظر می‌رسد آموزش و توانمندسازی در حوزه بلوغ نسبت به خانواده‌ها نیز کمک کننده باشد؛ چرا که نقش خانواده در شکل‌دهی متعادل و پایدار هویت جنسی فرزندان یکی از مهم‌ترین مداخله‌های تربیتی است که تأثیر بسزایی در آینده و سرنوشت کودکان بر جا می‌گذارد (۳۷).

بحث

در مراحل رشد انسان، بلوغ پدیده‌ای با زمینه زیستی و تاثیرپذیر از مسائل فرهنگی و اجتماعی است. به دلیل گذر از پایگاه اجتماعی با تعریفی از دیدگاه فرهنگ و تغییر دید جامعه به فرد از کودک به بزرگسال، گاهی جنبه فرهنگی پررنگ‌تر در نظر گرفته می‌شود (۱). اطلاع از روند طبیعی و مشکلات این دوره موجب گذر موفقیت‌آمیز به دوران بزرگسالی می‌گردد (۳۸). از این رو سرمایه‌گذاری در آموزش نوجوانان نوعی سرمایه‌گذاری در توسعه ملی شمرده می‌شود. یکی از نیازهای اساسی بهداشت بلوغ و باروری، ارتقای سطح دانش و آگاهی نوجوانان در چارچوب فرهنگ و اعتقادات جامعه است (۳۹). مکانیسم‌های مناسب کمی برای نوجوانان وجود دارد تا به آنها درباره حفاظت از عوارض سوء بهداشتی تولید مثل آموزش دهد. در جامعه ما نیز اکثر نوجوانان از اطلاعات صحیح و مناسب بی‌بهره‌اند و چه بسا به دلیل کسب اطلاعات از منابع ناموثق در زندگی خانوادگی خود دچار مشکل می‌شوند (۴۰). در نتیجه وجود آموزه‌های صحیح و برنامه‌ریزی شده برای تولید محتوای آموزشی برای نوجوانان ضروری به نظر می‌رسد. در این مطالعه سعی شده است برای تولید محتوای آموزشی در باب بلوغ، از آموزه‌های فرهنگی و دینی جامعه استفاده شود؛ چرا که آموزش‌ها هنگامی در اثربخش‌ترین حالت هستند که در بستر بافت فرهنگی و دینی هر جامعه‌ای طرح‌ریزی شوند تا مسمر ثمر باشند.

در مورد آموزش مسائل بلوغ به نوجوانان پژوهش‌های بسیاری انجام شده است. پژوهش کاشفی و همکاران نشان می‌دهد ۷۷٪ دانش‌آموزان دختر مقطع دبیرستانی شهر بجنورد آگاهی ضعیف و ۴۱٪ عملکرد ضعیف در مورد مسائل مربوط به نوجوانی داشتند (۴۱). نیسی و همکاران در پژوهش خود نشان دادند ۶۱/۲ درصد دختران مقطع سوم راهنمایی شهر ایلام آگاهی متوسط و فقط ۱۲/۹ درصد آنان از نظر عملکرد خوب ارزیابی شدند (۴۲). پژوهش عبداللهی و همکاران به بررسی

نیازهای آموزشی بهداشت دوران بلوغ دانش‌آموزان راهنمایی استان مازندران پرداخته و در بیان یافته‌های پژوهش، نشان داد ۵/۸ دختران معنی کامل بلوغ را رشد کامل جسمی - روانی جسمی - روانی و پدیده قاعدگی می‌دانستند و آگاهی ۳۳/۴ درصد آنان از بهداشت بلوغ ضعیف بوده است (۴۰). نتایج این پژوهش‌ها با پژوهش‌های احمدی، بهاری شرق و همکاران، انوشه و همکاران و اسلامی مهر و همکاران همسو می‌باشد (۹)، ۴۳، ۴۴، ۴۶). نتایج این پژوهش‌ها که نشان دهنده آگاهی پایین نوجوانان از مسائل بلوغ می‌باشد، نیاز بالا به آموزش و فرهنگ سازی را در این گروه سنی نشان می‌دهد.

نتیجه‌گیری

یکی از مسائل مد نظر مکتب فرهنگ و شخصیت در مردم‌شناسی نشان می‌دهد، با توجه به تغییر ارزش‌ها در فرهنگ‌های متفاوت، امکان وجود تجربه‌های متفاوت فرهنگی در این حوزه وجود دارد تا آنجا که بیان می‌کند، تاثیر فرهنگ بر شخصیت به قدری پررنگ است که توجه به عوامل فرهنگی ضروری است (۱). از طرفی فرهنگ و منابع دینی در جامعه ما به قدری غنی و جامع هست که بتواند جوابگوی نیازهای آموزشی نوجوانان در زمینه بلوغ و مسائل نوجوانی باشد. تا امروز توجه به اینگونه منابع آموزشی قدری کم‌رنگ بوده و به نظر می‌رسد با استفاده از این آموزه‌ها تا حدی بتوان در راستای آموزش نوجوانان در مورد مسائل نوجوانی گام برداشت. در واقع با وجود همه تحولات فرهنگی در خصوص موضوع بلوغ، همچنان فرهنگ عرفی غالب در جامعه و خانواده‌ها با موضوع بلوغ با احتیاط شدید برخورد می‌کند (۴۶) و این بدلیل عدم وجود یک برنامه آموزشی مدون و دقیق بر اساس آموزه‌های دینی و فرهنگی جامعه ماست.

این مطالعه در صدد است تا با پرداختن به برنامه‌ریزی آموزش از قبیل مشخص کردن زمان مناسب برای شروع آموزش بلوغ، محتوای آموزشی، آموزش‌دهندگان، ورود به مسائل آموزشی

درباره بلوغ را سرعت بخشیده و فضای ابهام موجود در مورد مسائل نوجوانی را تا حدی مرتفع کند. استفاده از انواع الگوها در آموزش محتوای دینی و فرهنگی مسائل مربوط به نوجوانی در قالب درس، استفاده از رسانه‌های تصویری و اجرای برنامه‌های آموزشی می‌تواند تا اندازه‌ای فضا را برای یادگیری رسمی مسائل مربوط به بلوغ آماده کند.

بر اساس حدود اسلامی و فرهنگی و ایجاد محتوای آموزشی که از "آگاهی بخشی" شروع می‌شود به "نهادینه‌سازی باور" رسیده و در نهایت به "رفتارسازی" ختم می‌شود، گامی عملی ترواثربخش‌تر برای آموزش نوجوانان در مورد مسائل بلوغ برداشته و راهنمای کلی برای دست‌اندرکاران آموزش به نوجوانان قرار دهد.

در نهایت به نظر می‌رسد آموزش والدین، معلمان و مربیان آموزشی نوجوانان در مدارس می‌تواند آموزش‌های اجتماعی

منابع

1. Beal, Hoijier H, An Introduction to Anthropology, 5th edition, Macmillan publishing Co, Inc. New York, 1997.
2. Farokhnia R, Kazazi A, Assessing puberty process in girls through anthropological view in Arak; J. of anthropological letter, 2004;5: 99-120. [in Persian].
3. Smith E, Nolen-Hocksema S, Fredrickson B, Loftus R, Atkinson & Hilliard's Introduction to Psychology, 14th edition, Thomson: Wadsworth; 2003.
4. Caldas S, Broaddus E, & Winch P, measuring conflict management, emotional self-efficacy, and problem solving confidence in an evaluation of outdoor programs for inner-city youth in Baltimore, Maryland. Evaluation and program planning, 2016; 57: 64-71
5. Berk L, Development through Lifespan, Pearson; 2013. [in Persian].
6. El-Shahat KH, Khaled N, El-Far F. Influence of growth hormone on growth and onset of puberty of Rahman ewe lamb. Asian Pacific Journal of Reproduction. 2014;3(3): 224-30.
7. Najafi M, Javaher-al-Kalam fi Sharh sharaye al-Islam, Lebanon: Beirut, 1991; 9th chapter, p.236. [in Arabic].
8. Kouhstani H, Rouzbahani N, Baghcheghi N, Puberty experiences in male adolescents: A Qualitative Study, J. of Nursery faculty of Iran university of medical science, 2009; 22 (57): 53-65. [in Persian].
9. Anousheh M, Niknami S, Tawakoni R, Faghihzade S, Assessing Education in Adolescence: A Qualitative Study, J. of Idea & Behavior, 2003; 9(2): 64-70. [in Persian].
10. Mohammadjani S, Yarmohamadian M, Kajbaf M, Qaltash A, Curriculum Pattern for sexual discipline in Adolescence according to Holy Quran, J. of Educational management, 2016; 7(3): 19-44. [in Persian].
11. Moosavibojnourdi M, Puberty, J. of Matin, 1999; 2(18): 81-98. [in Persian].

12. Farhoudinia H, Kavooosi P, Assessing relation between cerebral development Importance and child and adolescent responsibilities, in Islamic resources and Iranian- Islamic pattern, J. of family study in Islam, 2017; 5(9): 113-136. [in Persian].
13. The Holy Qur'an, Nesa, Verse 6. Tehran: Mash'ar; 2011.
14. Mousavibojnordi M, Assessing Childhood concept in Islamic notion and Iran's regulation to gain related rights, J. of Matin, 2003; 21 (5): 27-61. [in Persian].
15. Madan Y, Rafiei B, Sexual discipline in Islam, J. of Islamic discipline 2004; 8: 183-218. [in Persian].
16. Hasani Z, Asgari S, Families impact on sexual discipline in children and adolescent, J. of School Counselling, 2010; 21: 16-20. [in Persian].
17. Meghdadi M, Javadpour M, Children sexual abuse prevention in Islam, J. of Bio, Ethics, 2016; 7(23): 62-92. [in Persian].
18. Bahadoran P, Arizi H, The impact of education program in female adolescent's attitude toward menstruation, J. of Education in medical science, 2006; 6(2): 27-35. [in Persian].
19. Babaei N, Assessing self- confidence developing methods, J. of school counselling, 2006; 4: 8-17. [in Persian].
20. Farhadian R, Operational methods in self- confidence development, J. of Peyvand, 1997; 220: 15-19. [in Persian].
21. Maktabi G, Maintaining self confidence in children and adolescents, J. of Peyvand, 1993; 172: 16-23. [in Persian].
22. Al-Kulayni T. Al-Kafi. Iran, Qom: Dar al-Hadith; 2008; 2nd chapter, p.5556. [in Arabic].
23. Zanguyi A, maintaining responsibility taking in adolescents based on Islamic discipline, (Dissertation). Tarbiat Moddares university; 1991. [in Persian].
24. Nabavi S, Methods of teaching responsibility taking in adolescents, J. of educational science, 2013; 402-403: 84-87. [in Persian].
25. Mohammadireshahri M, Awareness and responsibility, Iran, Qom: Hodheh advertisement office 2018. [in Persian].
26. The Holy Qur'an, Al-Mumenoon, Verse 115. Tehran: Mash'ar; 2011. P.349
27. Ata Pourabbasi, Jalal Farzami, Mahbubeh sadat Ebrahimnegad Shirvani. Health and disease definition according to telos of life from the perspective of religious teachings: a basis for interventions in educational medicine. Journal of Research on Religion & Health. 2016, 2 (2): 54-58 [in Persian].
28. Nooralizademanji M, Islamic model of sexual behavior correction based on prevention and treatment, J. of Islam and Psychology, 2009; 5(3): 107-142. [in Persian].
29. Raghebesfahani H, Al- mofradat fi qarib al- Quran, Syria: Dameshq; 1991. (Full Text in Arabic).
30. Shahbaz S, Masoudian M, Privacy through holy Quran, J. of interdisciplinary research in holy Quran, 2012; 3(2); 100-108. [in Persian].
31. Atashpour H, Adolescents and peer pressure, J. of discipline, 1997, 58062. [in Persian].
32. Javadi Amoli A. Mafatih-al-hayat. Iran, Qom: Asra; 2012. [in Persian].
33. Pourabbasi A, Ebrahimi Qavam S, Ebrahimnegad

- Shirvani M. Eliciting physical-behavioral strategies for adolescents' management of their sexual drive/behavior from Islamic resources (the Quran and Hadith) and experimental studies. *J Res Relig Health*,2018;4(1):93-103. [in Persian].
34. Salimi G, Keshavarzi F, Heidari E, Relation between psychological empowerment and maturity in PhD. Students in Shiraz university, *J. of educational management*,2014;5(3): 1-22. [in Persian].
35. Osare A, Nasri S, Assessing parents and students' educational needs in different Iranian subculture, *J. of educational innovation*,2005; 14: 64- 105. [in Persian].
36. Moghadam a, Education in virtual space: interdisciplinary window to create science, *J. of Interdisciplinary study in liberal art*, 2013; 5(4); 135-159. [in Persian].
37. Amidimazaheri M, Sabetghadam M, Mother's point of view in female adolescent sexual behavior, *J. of Behavioral Science*,2005; 3(1): 55-60. [in Persian].
38. Nourisistani M, Marghaeikhoyi E, Impact of peer-based education method on female adolescent's physical function through their puberty, *J. of Arak university of medical science*, 2008; m12(4): 129-135. [in Persian].
39. Abdollahi F, Shabankhani B, Khani S, Assessing female adolescent's educational need in Mazandaran province, Iran, *J. of Mazandaran medical science*,2003;14(43):56-64. [in Persian].
40. Zabihi H, The study of educational effects on knowledge and practice of health puberty among female students in Babol, *J. of Babol university of medical science*,1378;1-9. [in Persian].
41. Kashefi F, Nasirizaringhobaei D, Bavandi H, Aliakbari R, Akaberi A, Sharghi A, Awareness and behavior in high school female students about menstruation hygiene in Bojnourd province, Iran, *J. of Khorasan university of medical science*, 2013; 5 (5): 989-996. [in Persian].
42. Neisi N, Ashrafi A, Hoseynirad M, Dircondmoghaddam A, pournajaf A, Assessing awareness, attitude and function toward puberty health in 3rd grade female students in guidance school in Ilam province, Iran, *J. of Ilam university of medical science*, 2013; 24(1): 25-28. [in Persian].
43. Ahmadi B, Puberty health needs in girls, published in national congress of health and prevention science,1379. [in Persian].
44. Baharishargh R, Shokravifarkhonde A, Anoushe M, Goudarzi A, Assessing awareness of blind girls about puberty health, *J. of martial science and protection*, 2016; 3 (4): 2263, [in Persian].
45. Eslamimehr F, Ramezankhani A, Khodakarim S, Rakhshani F, Assessing puberty hygienic behavior and related factors in female adolescents in Khamir city, Iran, *J. of Shahidbeheshti university of medical science*,2016; 4 (2): 11-18. [in Persian].
46. Kalantari S, Ghana S, Sanagu A, Mahastilooybari L, Puberty and sexual education to girls: mom's experience in Gorgan province, Iran. *J. of health development management*,2013; 2 (3): 74-90. [in Persian].

Considerations in Adolescent Empowerment Through Puberty, according to Islamic and Cultural Concerns

Mahdiyeh Tehrani Moghadam¹, Amin Shakarami², Ata Pourabbasi^{3*}

Abstract:

Background and Objective: Puberty takes place through physical and psychological challenges, and considering the critical role of puberty as the influencer of human's future personality, health and social connections, it's critical to apply on time, multidimensional, culture- based education in this age. Studies have shown lack of knowledge in adolescents about puberty physical and psychological health and lack of comprehensive puberty education program. The purpose of this study is to provide Islamic and culture- based education material and also methods of different aspect of presentation.

Methods and Materials: This review study was held by desk research methods. Physical and psychological health academic sources and Islamic books and articles were searched.

Results: Results shows puberty education can be held in three stages; giving awareness, notion internalization and behavior regulation. Also Islamic and cultural educational methods such as how to start an education, the role of an instructor and the content of education program, were found helpful.

Conclusion: Depth and helpfulness of Islamic and cultural sources; especially in case of maturity, puberty and youth, necessitates designing a multidimensional educational program concerning puberty's vast dimensions; such as physical, psychological and social growth; through window of Islam and Iranian culture.

Keywords: Puberty, Adolescence, Islamic and Culture-Based Education

1. MSc., Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Education, Allameh Tabataba'ee University, Tehran, Iran mahdie.tehrani93@gmail.com
2. Department of Educational psychology, Faculty of psychology and education, Allameh Tabataba'ee University, Tehran, Iran aminshakarami69@yahoo.com
- 3*. Corresponding Author, M.D PhD, Endocrinology and Metabolism Research Center, Endocrinology and Metabolism Clinical Sciences Institute, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Tel:+982188220037 atapoura@gmail.com